

readiness for work as a primary school teacher; development of practical skills and skills in organizing the educational process of working with students; application in practice of knowledge obtained in the study of psychological-pedagogical disciplines and professional techniques; formation of skills to conduct lessons using modern methods and techniques of educational-cognitive activity; study independently and generalize the advanced pedagogical experience of teachers.

Conclusions. *Pedagogical practice is an obligatory part of the preparation of the future primary school teachers for the course “Methodology of teaching Ukrainian language and literary reading”. In the process of pedagogical practice future primary school teachers may master the theory and practice of the educational process.*

Key words: *pedagogical practice, future primary school teacher, professional training, Concept of “New Ukrainian school”, language and methodology course.*

УДК 378:37.014.25

Інна Єременко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-6323-8444

DOI 10.24139/2312-5993/2018.04/043-055

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

У статті розглядається проблема інтернаціоналізації забезпечення якості вищої освіти (ЗЯВО) в Україні. Мета дослідження полягає в аналізі й узагальненні шляхів та підходів до інтернаціоналізації ЗЯВО в Україні в контексті історичного дискурсу. Для реалізації поставленої мети було використано методи ретроспективного, системно-логічного, структурно-функціонального аналізу. Результатами проведеного дослідження стало обґрунтування авторської періодизації розвитку інтернаціоналізації ЗЯВО в Україні, визначення провідних тенденцій досліджуваного процесу на кожному з виокремлених етапів. Практичне значення дослідження полягає у використанні його теоретичних положень та висновків при розробці національних, регіональних, інституційних стратегій розвитку ЗЯВО в Україні, у викладанні навчального курсу з педагогіки вищої школи у процесі підготовки магістрів у закладах педагогічної освіти.

Ключові слова: *інтернаціоналізація, вища освіта, якість вищої освіти, генеза, законодавство, Болонський процес, Європейський простір вищої освіти, університет, Україна.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних процесів, що відбуваються у світовому освітньому просторі, переходу до суспільства знань вища освіта перетворюється на дієвий механізм конкурентоспроможності держави. Водночас розбудова світового освітнього простору, виникнення транснаціональної освіти, транскордонна інтелектуальна експансія, загострення конкуренції на міжнародному ринку праці зумовлюють стрімку інтернаціоналізацію вищої освіти. На думку експертів з проблем розвитку

вищої освіти в умовах суспільства знань, зокрема Х. Хорта, динамічні зміни в соціально-економічному, суспільно-політичному, технологічному середовищі вимагають більш активної співпраці освітян на наднаціональному (пан-регіональному, глобальному) рівні, що перетворює інтернаціоналізацію на вирішальний стратегічний фактор розвитку вищої освіти [20, с. 387]. Нові стратегічні пріоритети розвитку вищої освіти, окреслені нами вище, актуалізують проблему забезпечення її якості.

У країнах Болонського клубу проблема інтернаціоналізації ЗЯВО є одним із пріоритетів державної освітньої політики, що знайшло відображення в таких документах, як: «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (2005) [22], Комюніке конференції Європейських міністрів освіти «Болонський процес 2020 – Європейський простір в новому десятилітті» (2009), у якому акцентується увага на мобільності студентів та викладачів, гнучкості траєкторій навчання студентів, наявності механізмів визнання навчальних досягнень; Будапештсько-Віденська декларація про Європейський простір вищої освіти (2010), Комюніке «Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти» (Бухарест, 2012) та ін.

Важливими подіями стало виникнення у 2000 році Європейської мережі із забезпечення якості вищої освіти (European Network for Quality Assurance in Higher Education European – ENQA), яка з 2004 року була реорганізована в Європейську асоціацію забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education) [16] та створення у 2008 році Європейського реєстру забезпечення якості (EQAR), який містить достовірну інформацію про надійні європейські агенції із забезпечення якості освіти [17].

У контексті євроінтеграційних прагнень України, проблема формування системи ЗЯВО, заснованої на єдиних стандартах і рекомендаціях у контексті інтернаціоналізації вищої освіти в Україні потребує посиленої уваги, пошуку шляхів її вирішення.

Аналіз актуальних досліджень. Вивчення наукових джерел дає підстави для висновку, що в контексті аналізу проблеми дослідження заслуговують на увагу політичні й аналітичні документи України, зокрема Закон України «Про освіту» (2017) [3], Закон України «Про вищу освіту» (2014) [2]; документи Європейського Союзу, зокрема, «Модернізація університетів для забезпечення конкурентоспроможності Європи в умовах глобальної економіки» (2007), «Інтернаціоналізація вищої освіти» (2010), «Європейська вища освіта у світі» (2013) [18], «Перехід до відкритої освіти: Інноваційне викладання та навчання для всіх за допомогою нових технологій та відкритих освітніх ресурсів» (2015), «Нові пріоритети європейського співробітництва у сфері освіти та професійної

підготовки» (2015), «Удосконалення та модернізація освіти» (2016), «Оновлений порядок денний ЄС щодо вищої освіти» (2017) та ін.

Проблемі інтернаціоналізації ЗЯВО присвячено праці провідних вітчизняних (Н. Авшенюк, В. Анрущенко, С. Калашнікова, В. Кремень, С. Курбатов, В. Луговий, О. Огієнко, А. Сбруєва, Ж. Таланова, Т. Фініков та ін.) та зарубіжних (Ф. Альтбах (Ph. Altbach), Х. Біркенс (H. Beerkens), Д. Вестерхайджен (D. F. Westerheijden), Дж. Найт (J. Knight), П. Скотт (P. Scott), Ю. Тайхлер (U. Teichler), Л. Харві (L. Harvey), П. Уільямс (P. Williams), П. Якобссон (P. Jacobsson) та ін.) учених. Однак процес інтернаціоналізації забезпечення якості вищої освіти в світі і в Україні зокрема носить неперервний та динамічний характер, залежить від змін, які відбуваються в європейському освітньому просторі, тому потребує подальшого дослідження.

Метою дослідження є виокремлення етапів розвитку інтернаціоналізації забезпечення якості вищої освіти в Україні в контексті формування Європейського простору вищої освіти, визначення провідних тенденцій досліджуваного процесу на кожному з виокремлених етапів.

Для реалізації поставленої мети було використано **методи** ретроспективного, системно-логічного, структурно-функціонального аналізу, які дозволили простежити генезу розвитку процесів інтернаціоналізації ЗЯВО в Україні, виявити особливості її законодавчо-правового забезпечення та окреслити сутнісні характеристики.

Виклад основного матеріалу. У 2005 році Україна приєдналася до Болонського процесу, підтвердивши цим свої євроінтеграційні устремління, прагнення приєднатися до Європейського освітнього простору вищої освіти, в якому суттєве місце займає співпраця держав-учасниць із метою ЗЯВО в контексті її інтернаціоналізації.

Закцентуємо увагу на тому, що інтернаціоналізація вищої освіти є відповіддю на виклики глобалізації і стосується всіх компонентів навчального процесу від навчальних програм, процесу викладання та дослідження до мобільності викладачів і студентів, різноманітних форм наукового співробітництва тощо [19]. Інтернаціоналізацію вищої освіти (ІВО) розуміють як стратегічний та організаційний підхід до запровадження міжнародного виміру в усі аспекти функціонування цієї системи, що передбачає досягнення нової якості процесу та результату її діяльності [7; 9; 10; 13; 21]. Для характеристики ІВО дуже підходить вислів Ф. Альтбаха, Л. Райсберга, Л. Румбле, згідно з яким «інтернаціоналізація значною мірою перестала бути маргіальною, випадковою або спеціалізованою діяльністю й перетворилася на більш централізований, ретельно організований, і вдумливий компонент інституційної дії, а університети по всьому світу переходять від реактивної до проактивної позиції в цьому питанні [14].

Звернення до «Національного освітнього глосарію: вища освіта», підготовленого українськими науковцями, дозволило визначити ключові

поняття, які складають термінологічний апарат проблеми дослідження – інтернаціоналізація забезпечення якості вищої освіти в Україні. Так, якість вищої освіти розуміється як «рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти» [4, с. 68]; забезпечення якості освіти розглядається як «сукупність процедур, що застосовуються на інституційному (внутрішньому) та національному і міжнародному (зовнішньому) рівнях для якісної реалізації освітніх програм і присудження кваліфікацій» [4, с. 24].

Основними аспектами аналізу вітчизняного досвіду інтернаціоналізації ЗЯВО стали: нормативно-правовий, організаційний та процесуальний.

Аналіз джерельної бази дозволив окреслити етапи становлення та розвитку інтернаціоналізації ЗЯВО в Україні.

Перший етап (1992–1995 рр.) – *установчий*, проявами якого стали, у зовнішньому контексті, перші в новій Українській державі приклади встановлення міжнародних контактів, розробки та реалізації міжнародних програм академічного обміну, інтернаціоналізованих навчальних програм, зокрема участь України у Програмах Європейського Союзу «Темпус» (1993) та «Сократ» (1995), а також пов'язаних із нею програмах «Комет», «Лінгва» тощо; у внутрішньому контексті – започаткування Національної системи оцінювання діяльності вищих навчальних закладів (1992), основою якої стало запровадження ліцензійно-акредитаційної моделі оцінювання, розробка механізмів ліцензування та акредитації ЗВО [1; 5; 12; 13].

Важливими тенденціями даного етапу стали такі:

- усвідомлення освітньо-політичною, науковою та академічною спільнотами важливості й можливостей інтернаціоналізації вищої освіти;
- вивчення зарубіжного досвіду ЗЯВО;
- запровадження ліцензування та акредитації ЗВО з метою встановлення відповідності якості освіти державним вимогам і можливості видання дипломів державного зразка;
- пошуки компромісу між лібералізацією та централізацією в управлінні якістю вищої освіти;
- пошук оптимальної моделі інтернаціоналізації ЗЯВО для України.

Другий етап (1996–2004 рр.) – *законотворчий*, що призвів до легітимізації інститутів, механізмів та процедур ЗЯВО в Україні, визначальними подіями якого стало прийняття Закону України «Про освіту» (1996), Закону України «Про вищу освіту» (2002); затвердження «Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах» (2001), наказу МОН «Про затвердження Ліцензійних умов надання освітніх послуг, Порядку здійснення контролю за дотриманням ліцензійних умов надання освітніх послуг, Положення про експертну комісію та порядок проведення

ліцензійної експертизи та Типового положення про регіональну експертну раду з питань ліцензування та атестації навчальних закладів» (2003), Положення про Державну акредитаційну комісію (2004).

Важливою в контексті проблематики нашого дослідника ми вважаємо констатацію того, що на даному етапі відбувалося формування внутрішніх стратегій інтернаціоналізації діяльності університетів, активізація мобільності студентів та викладачів. Основними тенденціями розвитку досліджуваного процесу в межах розглядуваного етапу ми вважаємо такі:

- актуалізація потреби забезпечення якості вищої освіти на інституційному, національному та наднаціональному рівнях, що зумовлювалося такими чинниками, як стрімкий розвиток вищої освіти в Україні; суттєве збільшення кількості вишів різних форм власності;

- розширення міжнародної мобільності студентів та викладачів і як наслідок – інтернаціоналізація проблеми ЗЯВО та трансферу результатів навчання за кордоном;

- інституціалізація співробітництва у сфері ЗЯВО з міжнародними партнерами, проявом чого стало відкриття на базі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» координаційного центру ЄС–Україна;

- розширення інституційної бази міжнародного співробітництва: зростання кількості університетів, залучених до міжнародних проектів (більше ніж 31 ЗВО в межах програми «Темпус II» та 51 виш України, та реалізація понад 100 проектів у межах проекту Програми Темпус III [5]);

- створення формально незалежної державно-громадської системи ліцензування та акредитації ЗВО, важливими складовими якої стали фахові ради за напрямками підготовки;

- ускладнення процедури ліцензування та акредитації, посилення її регламентації, централізація управління процесами ліцензування та акредитації, посилення впливу міністерства освіти на процеси управління забезпеченням якості вищої освіти [8, с. 51].

Третій етап (2005–2009 рр.) – *болонізаційний*, визначальною подією якого стало приєднання України до Болонського процесу (2005), входження до Європейського простору вищої освіти, що зобов'язувало до створення умов для набуття відповідності якості національної освіти європейським стандартам. Було створено Консорціум із розвитку автономії університетів (2005), який започаткував розробку в університетах внутрішнього виміру забезпечення якості освіти. У цьому контекст важливими стало прийняття Постанови від 31.12.2005 р. № 1312 «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти»; затвердження Положення про Український центр оцінювання якості освіти (2005) та «Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до

2010 року» (2007); Указ Президента України № 244/2008 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні» та участі України у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти; прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 08.12.2009 р. № 1319 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1095 і від 31 грудня 2005 р. № 1312.

Вважаємо, що визнання України повноправним урядовим членом Європейського реєстру забезпечення якості (EQAR) у 2008 році та створення у 2009 році Національного Темпус-офісу в Україні [5], що координував діяльність вишів щодо впровадження проектів Програми Темпус, сприяло процесам інтернаціоналізації ЗЯВО в Україні.

Разом із тим, аналіз названих вище документів та практики діяльності ЗВО дозволяють дійти висновку про суперечливі тенденції розвитку досліджуваного феномену на даному етапі, до яких ми відносимо, зокрема такі:

- автономізація діяльності вишів, створення локальних систем внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;

- використання методології загального управління якістю (Total Quality Management) у вищій освіті, яка спрямована на постійне покращення й самовдосконалення управління якістю, позитивно впливає на організаційну, ринкову та фінансову стратегію формування тривалих конкурентних переваг освітньої інституції [14];

- посилення формалізації державного управління та контролю якості діяльності вишів, що свідчить про суто формальні вимоги до їх діяльності без урахування реальних результатів діяльності;

- посилення міжнародної співпраці в галузі вищої освіти, зокрема у сфері контролю якості діяльності вишів (участь у проектах Європейської асоціації університетів TREND, IEP).

Четвертий етап (2010–2014 рр.) – *накопичувальний*, позначений накопиченням і подальшою конкретизацією нормативної бази у сфері забезпечення якості вищої освіти та її інтернаціоналізації. До провідних документів означеного етапу відносимо такі:

- Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» (2010), у якій наголошувалося на необхідності розширення автономії ЗВО в навчальній, науковій, фінансово-господарській діяльності; створення системи оцінювання якості вищої освіти, відкриття незалежних кваліфікаційних центрів, створення можливостей для підтвердження кваліфікації в європейській системі стандартів;

- Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010), у якому акцентувалася увага

на важливості залучення громадськості до моніторингу якості вищої освіти, упровадженні єдиної інформаційної системи управління вищою освітою;

- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2011), у якій одним із пріоритетів державної освітньої політики визначено здійснення національного моніторингу якості освіти, удосконалення процедур і технологій зовнішнього незалежного оцінювання якості освіти, розроблення системи показників якості освіти на національному рівні, здійснення моніторингу якості ресурсного забезпечення, освітніх процесів та результатів, участь у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти, створення розгалуженої мережі регіональних центрів моніторингу якості освіти, модернізація та оновлення системи освітньої статистики, оприлюднення результатів моніторингу системи освіти [6];

- Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», у якій подано системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів, що розроблений на основі та з урахуванням Рамки кваліфікацій ЄПВО.

У контексті дослідження процесів інтернаціоналізації забезпечення якості вищої освіти в Україні суттєве значення мають міжнародні проекти, у яких брали участь окремі українські виші та система вищої освіти України в цілому на досліджуваному етапі. Відзначимо, зокрема, проект «Національна система забезпечення якості і взаємної довіри в системі вищої освіти – TRUST», який проводився в межах програми ЄС Темпус; за участю Міжнародного фонду досліджень освітньої політики реалізовано проект «Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження» (2012–2014 рр.); за ініціативи Міжнародного фонду «Відродження» реалізовано проект «Вища освіта України: моніторинг інтеграції в європейський освітній простір» (2013); за підтримки Польського фонду міжнародної співпраці з питань розвитку «Знати як» здійснено проект «Від університетської автономії та академічної етики до суспільства, вільного від корупції» (2012 р.).

Підсумовуючи характеристики розглядуваного етапу, вважаємо за необхідне зазначити, що незважаючи на прийняття великої кількості документів, у яких міститься досить чітко прописаний механізм ЗЯВО, вони не були втілені в життя достатньою мірою через зайву централізацію, бюрократизацію та формалізацію процесів ЗЯВО, що унеможливило ефективний розвиток культури якості. Достатньо близьку до наших висновків думку знаходимо в документі «Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні», підготованому експертами Центру тестових технологій і моніторингу якості освіти, у якому зазначається, що діючі нормативні документи суперечать стандартам і рекомендаціям ENQA, мають чітко виражений амбівалентний характер, не враховують кращий зарубіжний

та вітчизняний досвід здійснення моніторингових процесів і, власне, дискредитують ідею ефективної моніторингової діяльності [1, с. 23].

Отже, провідними тенденціями розвитку досліджуваного процесу ми вважаємо такі:

- продовження зусиль політичної та адміністративної громади щодо нормативного забезпечення процесів ЗЯВО, конкретизації вимог до освітніх програм та вишів у цілому;

- невідповідність існуючих концептуальних підходів до ЗЯВО в Україні вимогам, прийнятим у ЄПВО, що зумовлено, передусім, державною підпорядкованістю структур ЗЯВО, недостатньою представленістю у процедурах ЗЯВО академічної спільноти, зокрема студентства;

- недостатня увага до розвитку культури якості у процедурах ЗЯВО;

- реалізація ініціатив окремих провідних вишів країни щодо участі в європейських організаціях-колективних суб'єктах Болонського процесу та ініціативах оцінки якості діяльності ЗВО (EUA Institutional Evaluation Programme).

П'ятий етап (з 2014 р.) – *модернізаційний*, що ознаменований, передусім, прийняттям Закону України «Про вищу освіту» [2]. Кілька розділів даного закону прямо стосуються розглядуваної нами проблеми. Так, у Розділі V «Забезпечення якості вищої освіти» наголошується, що «система забезпечення якості вищої освіти в Україні складається із: системи забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості); системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти; системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти й незалежних установ оцінювання та ЗЯВО. Інтернаціоналізації ЗЯВО стосується Розділ XIII «Міжнародне співробітництво», у якому зазначається, що «з метою розвитку міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та інтеграції системи вищої освіти до світового освітнього простору держава сприяє: упровадженню механізму гарантії якості вищої освіти для створення необхідної взаємодовіри, гармонізації систем оцінювання якості вищої освіти України та Європейського простору вищої освіти; узгодженню Національної рамки кваліфікацій з рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти для забезпечення академічної та професійної мобільності та навчання протягом життя; співпраці з Європейською мережею національних центрів інформації про академічну мобільність та визнання; упровадженню на міжнародному ринку результатів наукових, технічних, технологічних та інших розробок вищих навчальних закладів, продажу їхніх патентів та ліцензій; залученню коштів міжнародних фондів, установ, громадських організацій тощо для виконання у вищих навчальних закладах наукових, освітніх та інших програм» [2].

Вважаємо, що прийняття Закону України «Про вищу освіту» (2014) надало певний поштовх інтернаціоналізації ЗЯВО. З реалізацією його положень пов'язують якісні зміни в системі вищої освіти, зокрема активізацію зусиль щодо впровадження європейських стандартів якості. Зауважимо, що цей Закон значною мірою відповідає Європейським стандартам та рекомендаціям забезпечення якості вищої освіти в ЄПВО. Зовнішнє оцінювання забезпечення якості повинне здійснюватися Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), яке було утворено у 2015 році. Однак, попри великі сподівання й очікування від діяльності НАЗЯВО, воно і досі повноцінно не розпочало свою діяльність.

Ми погоджуємося з висновком науковців, що Європейські стандарти та рекомендації забезпечення якості вищої освіти в ЄПВО системно не використовуються вищими навчальними закладами України. Є потреба в розробці Національних стандартів та рекомендацій забезпечення якості вищої освіти, сумісних із Європейськими стандартами та рекомендаціями [8].

Суттєві зміни до Закону України «Про вищу освіту» вносить новий Закон України «Про освіту» (2017), за яким складовими системи забезпечення якості освіти є такі: система забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти); система зовнішнього забезпечення якості освіти; система забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти (ст. 41) [3]. При цьому зазначається, що внутрішня система забезпечення якості освіти може включати: стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти; систему й механізми забезпечення академічної доброчесності; оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти; оприлюднені критерії, правила та процедури оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників; оприлюднені критерії, правила та процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти; забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі для самостійної роботи здобувачів освіти; забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти; створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну й розумного пристосування; інші процедури та заходи, що визначаються спеціальними законами або документами закладу освіти [3].

Сьогодні в українській системі вищої освіти відбувається пошук механізмів здійснення інтернаціоналізації ЗЯВО в контексті гармонізації національного та європейського контекстів. Нам імponує думка Ю. Тайхлера [23] щодо виокремлення двох напрямів в інтернаціоналізації ЗЯВО: перший – стосується співробітництва та мобільності й реалізується за допомогою міжнародних програм ERASMUS і TEMPUS. Саме цей напрям є

домінувальним в Україні; другий – спрямований на посилення інтеграції та зближення стандартів європейської вищої освіти і пов'язаний зі створенням Європейського простору вищої освіти. Другий напрям є не менш важливим для України, оскільки здатен запобігти ризикам інтернаціоналізації, серед яких «відтік мізків», «відтік» абітурієнтів, комерціалізація освітніх програм, ризик бути «англосаксонізованими, англо-американізованими чи вестернізованими» [23, с. 104].

Провідними тенденціями даного етапу є такі:

- подальша модернізація нормативно-правової бази інтернаціоналізації ЗЯВО;
- інституалізація ЗЯВО на національному рівні у формі незалежної національної агенції, членами якої є обрані згідно з Законом України «Про вищу освіту» представники всіх стейкхолдерів;
- незабезпечення МОН України повноцінного передання повноважень ЗЯВО національному агентству (НАЗЯВО), створеному згідно з Законом України «Про вищу освіту»;
- недовіра академічної громади до НАЗЯВО як інституції, що здатна вирішити проблеми забезпечення якості відповідно до європейських вимог, затверджених у «Європейських стандартах та рекомендаціях забезпечення якості вищої освіти у ЄПВО».

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Дослідження генези розвитку інтернаціоналізації ЗЯВО в Україні свідчить про те, що вона перетворюється на ключовий фактор у контексті інтеграції до Європейського простору вищої освіти, хоча й відбувається досить суперечливо, повільними темпами. Основними чинниками, що уповільнюють розвиток досліджуваного феномену є надмірна централізація, формалізація, регламентація процесів забезпечення якості, що запроваджена МОН України, структури якої повністю контролюють процеси й механізми ЗЯВО. Основними формами інтернаціоналізації ЗЯВО стає співпраця з міжнародними організаціями та навчальними закладами, участь у міжнародних програмах, зокрема, ERASMUS, IEP (EUA), участь у програмах академічної мобільності, пропозиція освітніх послуг іноземним громадянам, інтернаціоналізація освітніх та наукових програм. Інтернаціоналізація ЗЯВО розглядається як політика (акцентується увага у ключових політичних документах), як об'єкт наукових досліджень у галузі теорії вищої освіти (філософії освіти, політології, соціології освіти, економіки освіти, управління освітою, дидактики вищої школи, порівняльної педагогіки тощо), як освітня практика конкретних вишів, що спрямована на забезпечення конкурентоспроможності ЗВО, їх автономії, використання прозорих процедур забезпечення якості з урахуванням європейських стандартів і рекомендацій.

Дослідження даного питання не вичерпує зазначену проблему. Особливо перспективним може стати порівняльне дослідження процедур та механізмів академічної мобільності в європейських країнах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні (2011). І. Л. Лікарчук (ред.). К-Х: Факт (*Analytical report on the state of monitoring of the quality of education in Ukraine* (2011). I. L. Likarchuk (Ed.). K-Kh: Fact).
2. Закон України «Про вищу освіту» (*Law of Ukraine "On higher education"*) (2014). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Закон України «Про освіту» (*Law of Ukraine "On education"*) (2017). Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html
4. Національний освітній глосарій: вища освіта (2014). В. Г. Кремень (ред.). К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди» (*National educational glossary: higher education* (2014). V. H. Kremen (Ed.). Kyiv: Pleiades).
5. Національний Еразмус + Темпус-офіс в Україні (*National Erasmus + Tempus office in Ukraine*). Retrieved from: <http://tempus.org.ua/>.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (*National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012–2021*). Retrieved from: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.
7. Огієнко, О. І. (2017). Сучасна система вищої освіти США: особливості функціонування і розвитку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (74), 131–141 (Ogienko, O. I. (2017). Modern system of higher education in the USA: features of development and functioning. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 10 (74), 131–141).
8. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд (2015). С. Калашнікова, В. Луговий (ред.) Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети» (*Development of the Quality Assurance System for Higher Education in Ukraine: Information and Analytical Review* (2015). S. Kalashnikova, V. Lugovyi (Eds.). Kyiv: SE "NEC Priorities").
9. Сбруєва, А. А., Козлов, Д. О. (2016). Інтернаціоналізація як драйвер розвитку інноваційної системи університету. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 6 (60), 71–87 (Sbruieva, A., Kozlov, D. (2016). Internationalization as a driver of the university innovation system development. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 6 (60), 71–87).
10. Сбруєва, А. (2013). Інтернаціоналізація вищої освіти: пріоритети комплексної стратегії Європейського Союзу. *Вища освіта України*, 3, 89–95 (Sbruieva, A. (2013). Internationalization of higher education: the priorities of a comprehensive strategy of the European Union. *Higher education of Ukraine*, 3, 89–95).
11. Сбруєва, А. А. (2008). Суспільство знань. В В. Г. Кремень (ред.), *Енциклопедія освіти*, (сс. 887–888) (Sbruieva, A. (2008). Knowledge society. In Kremen V. H. (Ed.), *Encyclopedia of Education*, (pp. 887–888)).
12. Степаненко, І., Дебич, М. (2017). Інтернаціоналізація як інструмент розвитку лідерського потенціалу університету. К.: ДП «НВЦ «Пріоритети» (Stepanenko, I., Debich, M. (2017). *Internationalization as an instrument for developing the leadership potential of the university*. Kyiv: "DP "Priorities").
13. Шепель, Г. (2014). Інтернаціоналізація як інструмент забезпечення якості освіти. В Т. Добко (ред.), *Імператив якості: вчимося цінувати і оцінювати вищу*

освіту, (сс. 254–260). Львів: Манускрипт (Shepel, H. Internationalization as an instrument for ensuring the quality of education. In T. Dobko (Ed.), *Quality matters: how to value and evaluate higher education*, (pp. 254–260). Lviv: Manuscript).

14. Altbach, Ph. G., Reisberg, L., Rumbley, L. E. (2009). *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution*. Paris: UNESCO.

15. Connor, P. E. (1997). Total Quality Management: A Selective Commentary on Its Human Dimensions, with Special Reference to Its Downside. *Public Administration Review*, 57, 6 (Nov.-Dec., 1997), 501–509.

16. ENQA (2005). *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. Standards and Guidelines*. Retrieved from: <http://www.enqa.net/files/ENQA%20Bergen%20Report.pdf>.

17. *European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR)*. Retrieved from: <https://www.eqar.eu>.

18. *European higher education in the world*. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 11.7.2013. COM. (2013) 499 final. Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52013DC0499>.

19. *Higher Education in a Globalized Society*. UNESCO Education Position Paper (2004), UNESCO.

20. Horta, H. (2009). Global and National Prominent Universities: Internationalization, Competitiveness and the Role of the State. *Higher Education*, 5, 387–405.

21. Knight, J. (2004). Internationalization remodelled: definition, approaches, and rationales. *Journal of Studies in International Education*, 8 (1), 5–31

22. De Wit, H. (2011). Internationalization of Higher Education: Nine Misconceptions. *International Higher Education*, 64, 6–7.

23. *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*. (2015). Brussels, Belgium. Retrieved from: <http://www.enqa.eu/index.php/home/esg/>

24. Teichler, U. (2009). Internationalisation of higher education: European experiences. *Asia Pacific Education Review*, 10 (1), 93–106.

РЕЗЮМЕ

Ерёмченко Інна. Інтернаціоналізація забезпечення якості вищого освіти в Україні: історія і сучасність.

В статті розглядається проблема інтернаціоналізації забезпечення якості вищого освіти в Україні. Мета дослідження полягає в виділенні етапів розвитку інтернаціоналізації забезпечення якості вищого освіти в Україні в контексті формування Європейського простору вищого освіти і визначенні провідних тенденцій досліджуваного процесу на кожному з виділених етапів. Для реалізації поставленої мети використовувалися методи ретроспективного, системно-логічного, структурно-функціонального аналізу. Результатами проведеного дослідження стало обґрунтування авторської періодизації розвитку інтернаціоналізації забезпечення якості вищого освіти в Україні. Виявлені суттєві характеристики і особливості законодавчо-правового забезпечення досліджуваного процесу. Практичне значення дослідження полягає в використанні його теоретичних положень і висновків в розробці національних, регіональних і інституціональних стратегій розвитку інтернаціоналізації забезпечення якості вищого освіти.

образования в университетах Украины, в процессе преподавания учебного курса «Педагогика высшей школы».

Ключевые слова: интернационализация, высшее образование, качество высшего образования, генезис, законодательство, Болонский процесс, Европейское пространство высшего образования, университет, Украина.

SUMMARY

Yeremenko Inna. Internationalization of higher education quality assurance in Ukraine: the past and the present.

The article focuses on the issue of internationalization of higher education quality assurance in Ukraine. The goal of the study is to distinguish the stages of the development of internationalization of higher education quality assurance in Ukraine in the context of formation of the European Higher Education Area and to identify the leading trends of the process under study at each of the selected stages. The methods of retrospective, systemic, structural and functional analysis have been used to achieve the goal to be sought. The results of the study conducted are defining and justifying (according to such criteria as legislative environment, organizational and procedural approaches) the author's periodization of development of internationalization of higher education quality assurance in Ukraine, which consists of the following stages: formative (1996–2004), law-making (1996–2004), Bolognaization (2005–2009), accumulation (2010–2014), modernization (2014 – up to now); determining of the leading trends of the process under study at each of the selected stages.

The practical significance of the study. The materials and results of research can be used in the process of development of national, regional, institutional strategies for the HEQA development in Ukraine, in the delivery of higher education pedagogy courses in the process of the Master's training in pedagogical institutions.

The study of the genesis of the HEQA internationalization development in Ukraine testifies that it is becoming a key factor of the integration into the European Higher Education Area, although it tends to come inconsistently, at a fairly slow pace. The main factors that hinder development of the phenomenon under study include the excessive centralization, formalization, regulation of quality assurance processes, implemented by the Ministry of Education of Ukraine, which exercise full control over HEQA processes and mechanisms via its structural units. The main forms of HEQA internationalization are cooperation with international organizations and education institutions, participation in international programs such as ERASMUS, IEP (EUA), academic mobility programs, provision of educational services to foreign citizens, internationalization of educational and scientific programs. HEQA internationalization is considered as a policy (comes under review in key political documents), an object of research in the field of higher education theory (philosophy of education, political studies, sociology of education, economics of education, education management, higher education didactics, comparative education, etc.), an educational practice of particular universities aimed at ensuring the competitiveness of HEIs, their autonomy, and using transparent quality assurance procedures while taking into account the European standards and recommendations.

The study of the above mentioned issue does not cover all the aspects of the problem under research. A comparative study of the HEQA procedures and mechanisms in European countries may be particularly important.

Key words: internationalization, higher education, higher education quality, genesis, legislation, Bologna process, European Higher Education Area, university, Ukraine.